

УДК 396

Погранична Ірина,
*студентка гуманітарного факультету Національного університету
“Острозька академія”, м. Острог*

ІДЕЙНІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ АНТИФЕМІНІСТИЧНИХ РУХІВ

У статті зроблено спробу висвітлити основні причини виникнення антифеміністичних рухів та провести паралелі між фемінізмом та антифемінізмом. Ідеологія фемінізму ґрунтується на утопічному зрівнянні прав чоловіків та жінок. Фемінізм – це матриархальна модель патріархального суспільства. Антифемінізм – рух, який бореться за збереження традиційних ролей чоловіка та жінки у сім'ї та виступає за збереження традиційних сімейних цінностей.

Ключові слова: фемінізм, антифемінізм, сексизм, феміністичність, маскуліністичність, стереотип, соціалізація.

Пограничная И. Идеиные причины возникновения антифеминистических движений

В статье сделана попытка осветить основные причины возникновения антифеминистических движений и провести параллели между феминизмом и антифеминизмом. Идеология феминизма базируется на утопическом сравнении прав мужчин и женщин. Феминизм – это матриархальная модель патриархального общества. Антифеминизм – движение, которое борется за сохранение традиционных ролей мужчины и женщины в семье и выступает за сохранение традиционных семейных ценностей.

Ключевые слова: феминизм, антифеминизм, сексизм, феминистичность, маскулинность, стереотип, социализация.

Pogranychna I. Ideological causes of antifeminism motions

The article attempts to highlight the main causes of antifeminism movements. The attempt to draw parallels between feminism and antifeminism. The ideology of feminism based on utopian equalization of rights between men and women. Feminism is a patriarchal model of patriarchal society. Antifeminism is a movement that fights for the preservation of the traditional roles of men and women, families and tries preservation of traditional family values.

Keywords: *feminism, antifeminism, sexism, femininity, masculinity, stereotypes, socialization.*

Одним із визначальним чинників, що зумовив глибинні зміни суспільного становища жінок, був розвиток виробництва, який і став вихідним пунктом розвитку ідеології фемінізму.

Велика французька революція 1789 р. створила підстави для емансипації жінок і, власне, витворила ідеал емансипації. Жінки були активними учасницями революції 1848 р., Паризької Комуні 1871 р., російського революційного руху кін. ХІХ – поч. ХХ ст. Участь у боротьбі давала частині жінок ілюзію партнерства з чоловіками, надію на майбутній справедливий соціальний устрій без дискримінації людини за расою, нацією, соціальним статусом та статтю.

Розуміти та трактувати термін “фемінізм” можна по-різному:

- як тип світогляду;
- як інтелектуальну філософсько-релігійну, соціально-політичну, культурологічну течію;
- як спрямований на суспільно-правові зміни жіночий рух;
- як ідеологію жіночої емансипації та статевої рівноправності;
- як зміну статевої поведінкових стереотипів;
- як альтернативний до загальноприйнятого спосіб життя;
- як соціоправову чи психобіологічну проблему;
- як напрям у соціології;
- як особливий підхід до розв’язання найрізноманітніших соціальних проблем.

Початковий етап становлення фемінізму як ідейного напрямку мав чітко окреслену проблему – дискримінація жінок у всіх сферах суспільства, і звідси вимога надати активне та пасивне виборче право жінкам. Феміністки вважали, що правова рівноправність статей приведе до соціально-культурної рівноправності. Надання виборчого права жінкам актуалізувало завдання навчитися користуватися цими правами, інтегруватися нарівні в чоловіче суспільство через освіту, економіку, культуру, політику.

В останній третині ХХ ст. історична криза звичного гендерного ладу почала викликати зростаючу стурбованість і невдоволення як чоловіків, так і жінок. Якщо в ХІХ ст. в європейській суспільній

свідомості з'явилося так зване “жіноче питання”, то тепер можна говорити про появу особливого “чоловічого питання”.

Антифемінізм – опозиція до фемінізму, рух, який заперечує деякі прояви фемінізму, або його в цілому. У XIX ст. антифеміністи виступали проти жіночого руху та надання жінкам активного та пасивного виборчого права. Прихильники антифемінізму виступали проти навчання жінок у вищих навчальних закладах, мотивуючи це надзвичайно великим фізичним навантаженням. На підтримку антифеміністичного руху виступив професор Гарвардського університету Едвард Кларк, який у своїй праці “Стать в освіті” (1873 р.) науково обґрунтував порушення жіночої репродуктивної функції через освіту. Він на основі спостережень визначив, що жінки з вищою освітою народжують рідше, ніж ті, хто її не має. Е. Кларк пояснював це простими природними процесами. Він стверджував, що якщо жінка вступала до вищого навчального закладу, її мозок збільшувався в об'ємі, а матка, навпаки, зменшувалася.

У 1900 р. вийшла друком книжка П. Мобіуса “Про фізіологічну недорозвиненість жінок”, у якій автор з позицій вульгарно-механістичного біологізму намагався довести фізіологічну та морально-психічну неповноцінність жінок.

Продовжували розвивати цю думку й антифеміністи XX ст. У 1903 р. опубліковано роботу О. Вейнінгера “Стать і характер”, у якій автор заперечив у жінок будь-які здібності та саму здатність мислити.

У середині XX ст. ідеологія фемінізму зазнала суттєвих змін. Фемінізм з феномену політичного життя перетворився в загальнокультурний.

Сучасні антифеміністи виступають проти радикальних проявів фемінізму, який поступово почав перетворюватися на сексизм. У XXI ст. деякі чоловіки стали почувати себе дискримінованою статтю.

Сексизм – це позиція чи дії, що принижують, вилучають, недооцінюють або стереотипізують людей за статевою ознакою. Сексизм – це дискримінація, яка ставить у несприятливі умови одну стать стосовно іншої. Сучасні антифеміністи вважають, що у наш час за статтю більше дискримінуються чоловіки, а жінки стали домінуючими в усіх сферах та проявах суспільного життя.

Появу організованого й ідеологічно оформленого жіночого руху чоловіки сприймають водночас як загрозу, інтелектуальний виклик і приклад для наслідування, що породжує потребу захищати свої власні групові інтереси. Перший “Чоловічий визвольний рух” (The Men’s Liberation) зародився в США в 1970 р. у руслі ліберальної ідеології. Його організаційним центром у 1970–80-х роках була Національна організація для чоловіків, які змінюються, перейменована 1991 р. у Національну організацію чоловіків проти сексизму (The National Organization for Men Against Sexism – NOMAS). Головне джерело всіх чоловічих проблем і труднощів ідеологи руху вбачали в обмеженості чоловічої статевої ролі та відповідній психології, доводячи, що від сексистських стереотипів страждають не лише жінки, але й самі чоловіки. “Чоловіче визволення, – писав у 1970 р. Джек Сойер, – прагне допомогти зруйнувати статеворольові стереотипи, які розглядають “чоловіче” і “жіноче” буття як статуси, які повинні бути досягнуті за допомогою відповідної поведінки... Чоловіки не можуть ні вільно грати, ні вільно плакати, ні бути ніжними, ані виявляти слабкість, тому що ці властивості “фемінні”, а не “маскулінні”. Повніше поняття про людину визнає всіх чоловіків і жінок потенційно сильними і слабкими, активними і пасивними, ці людські властивості не належать винятково одній статі” [4, с. 246].

Антифеміністи не пропонують нової концепції. Вони виступають за правильне розділення гендерних ролей між чоловіком та жінкою в суспільстві. Представники антифемінізму говорять про те, що кожна зі статей – унікальна за своєю природою і наділена різними фізіологічними та психологічними характеристиками, які потрібно не притлумлювати, а, навпаки, розвивати в собі. Фемінізм ж виступає не за “природність” кожної зі статей, а, навпаки, за своєрідну війну між ними, де на протигагу чоловічому началу жіноче виступає домінантою.

Антифемінізм, як і фемінізм, поділяється на кілька напрямів. Існують консервативний, міфопоетичний, ліберальний напрями та організацій батьків (чоловіків).

Консервативна гілка антифемінізму виділилася найпізніше, але саме вона нараховує найбільше прихильників. Цей напрям антифемінізму почав розвиватися у США зі створенням у 1900 р. футболь-

ним тренером Біллом Макартні організації “Вірні слову” (“Promise Keepers”). “Вірні слову” – це консервативна релігійна організація, що об’єднала чоловіків, які вважали своєю метою захист традиційних сімейних цінностей та протидію руйнівним впливам фемінізму на традиційне суспільство та сім’ю. У їхній ідеології немає відвертої мізогінії, але вони стверджують, що саме чоловік створений за образом і подобою Божою, і тим самим він поставлений вище від жінки. Принцип жіночої рівноправності підриває традиційні сімейні цінності й дезорганізує суспільство. На їхню думку, чоловік створений щоб бути відповідальним лідером [4, с. 268].

Прихильники цього руху засуджують пияцтво, наркоманію і сексуальне насильство, закликаючи чоловіків “повернутися додому”, бути вірними чоловіками, стараними працівниками і надійними годувальниками, турботливими батьками і “християнськими джентльменами”.

Міфопоетичний чоловічий антифеміністичний рух від всіх інших відрізняється тим, що не займається ніякою громадською роботою. Його мета пробуджувати в чоловіках героїчний дух їхніх предків, згадувати про минуле як про часи справжньої чоловічої слави й честі. Його ідеологом прийнято вважати Роберта Блая і його працю “Залізний Джон” (1990 р.). У своїй книзі Блай визначив різні періоди переходу чоловіків від отроцтва до зрілості, а також спонукав чоловіків вивчати свої стосунки з батьками, і досліджувати їх первісну мужність. На думку Блая та його однодумців, головне завдання сучасного суспільства – скерувати чоловіків на шлях духовного пошуку, щоб допомогти відновити загублені ними базові чоловічі цінності.

В усіх древніх суспільствах існували особливі ритуали й ініціації, за допомогою яких дорослі чоловіки допомагали хлопчикам–підліткам утвердитися в їхній глибинній, природній маскулінності. Міське індустріальне суспільство розірвало зв’язок між різними поколіннями чоловіків, замінивши їх відчуженими, змагальними, бюрократичними стосунками, що, відповідно, відірвало чоловіків один від одного і від їхньої власної чоловічої сутності. Блай визначив, що жіночність виступає убивчою для здорового чоловічого потенціалу [6, с. 303].

Батьківські організації представлені найбільшим числом прихильників. Ця одна з найстаріших гілок чоловічого антифеміністичного руху, яка виникла приблизно в той же час, коли в США були прийняті дискримінаційні закони, що позбавляють батьків прав на своїх дітей. З часом проблема ставала все гострішою і число організацій збільшилося. Зараз вони існують у всіх країнах Заходу.

Ліберальний напрям має свою чітку концепцію й ідеологію, яка охоплює захист прав чоловіків в усіх областях їхнього життя. До анти феміністичних організацій ліберального напрямку в першу чергу варто зарахувати “Національну Коаліцію Вільних Чоловіків”, “Національний конгрес за чоловіків” та інші. Неформальним ідеологом ліберального напрямку антифеміністичного чоловічого руху можна вважати Уоррена Фаррелла. Почавши свою діяльність як переконаний фемініст, він на поч. 80-х рр. ХХ ст. рішуче змінив свої переконання і зайнявся чоловічими питаннями.

Уоррен Фаррелл – автор чотирьох бестселлерів про чоловічі проблеми сучасності. Найбільш радикальною є книга під назвою “Міф про владу чоловіків”, в якій автор на величезному фактологічному матеріалі спростував всі звичні уявлення про чоловіків як про привілейований клас суспільства, що володіє владою. Чоловіки вмирають раніше ніж жінки. Середній вік життя чоловіка 50–55 років, тоді як вік диття жінки у середньому – 60–65 років. Коли жінка має право шукати захист і порятунк, чоловіка відправляють як гарматне м’ясо на війну. Фаррелл вважає, що якби чоловіки і справді займали привілейоване становище в суспільстві, то вони могли б елементарно захистити своє життя.

Ідеологи американського Руху за права чоловіків (The Men’s Rights Movement) Уоррен Фаррелл, Герб Голдбер та інші вбачають головну небезпеку для чоловіків у фемінізмі та зростаючому впливі жінок. Уоррен Фаррелл переконаний, що ми вже давно живемо в умовах матриархату. За Фарреллом, саме жінки протягом всього ХХ ст. були привілейованим класом західного суспільства, а феміністки ведуть активну боротьбу для знищення чоловічої маскулітності. Він вважає, що такого висновку може дійти кожен, хто підійде до питання рівності статей використовуючи систему універсальних критеріїв [4, с. 308]. Те, що переважно чоловіки становлять видимої верхівку влади,

не означає нічого, окрім факту вдало проведеної операції “прикриття”. З тих пір як жінки отримали виборчі права, вони стабільно, через більшу тривалість життя, становлять більшість електорату. Тому в урядах і парламентах сидять ті, хто вигідний для жінок. Особливо завзято Фаррелл виступає проти міфу про те, що жінки протягом століть були жертвами чоловічого гноблення, на чому ґрунтуються основні положення феміністичної теорії. Якщо керуватися тими ж принципами відновлення історичної справедливості, вважає Фаррелл, то необхідно, наприклад, призупинити призив до армії чоловіків принаймні до того моменту, поки Америка не втратить у бойових діях 1 200 000 жінок (саме стільки загинуло чоловіків за історію воєн, які вели США). Пильний погляд на становище “гноблених” виявляє низку цікавих подробиць. Жінки – це єдина “пригноблена” група, що володіє набагато більшою кількістю предметів розкоші, ніж “пригноблювач”. У своїй книзі Фаррелл також опирається на результати соціологічних досліджень, проведених у Британії, які показали, що саме чоловіки найчастіше стають жертвами насилля в сім’ях. До такого висновку британські дослідники дійшли, об’єктивно застосувавши до обох статей визначення сімейного насильства, даного Департаментом охорони здоров’я Великобританії, яке розуміється як “емоційне, сексуальне та фізичне погане поведження з боку партнера”. На його думку, “сексизм” (стосовно жінок) і “чоловіче панування” – вигадані агресивними жінками з метою приниження і дискримінації чоловіків. Ніякої “чоловічої влади” у США не існує. “Мати владу – не значить заробляти гроші, аби їх витрачав хтось інший, і раніше померти, щоб інші одержали від цього вигоду. І на роботі, і в родині сучасні чоловіки пригноблені більше, ніж жінки, яким усюди створюють перевагу. Під виглядом боротьби проти сексуального домагання і насильства жінки блокують чоловічу сексуальність, у родині американські чоловіки неспроможні, при розлученні батьки витрачають право на власних дітей тощо”. Фаррелл вважає, що врятувати чоловіків може тільки організований самозахист, чим і займаються численні союзи та асоціації – “Коаліція для вільних чоловіків”, “Національний конгрес для чоловіків”, “Чоловічі права”.

Врезультаті книга “Міф про владу чоловіків” була видана в п’ятдесяти країнах світу і перекладена десятима мовами.

Існують й інші менш відомі напрями антифемінізму, наприклад, Рух проти призову в армію (у тих країнах, де існує закон про військовий обов'язок), Рух проти примусового батьківства та дискримінації при шлюбозрозлучному процесі та чимало інших.

Незважаючи на таке різноманіття чоловічих рухів, більшість чоловіків переживає кризу власної маскулінності самостійно, шукаючи інші способи реалізації свого “Я”, не виносячи цього на публіку. Активісти чоловічих антифеміністичних рухів намагаються привернути громадськість та ЗМІ до проблем сучасного чоловіка та кризи маскулінності. Протягом довгого часу “чоловічий” проблемі не приділяли достатньої уваги, всіляко ігноруючи її існування [4, с. 96].

До середини 1980-х рр. чоловічим проблемам присвячували переважно науково-популярні книги і дослідження медико-біологічного характеру. Потім кількість публікацій почала зростати в геометричній прогресії, охоплюючи все нові теми й галузі знань. З'явилися численні серійні публікації, деякі хрестоматії стали бестселлерами. Наприклад, хрестоматія Майкла Кіммеля і Майкла Месснера “Чоловічі життя” (Men's Lives) від 1989 до 1998 рр. перевидавалася масовим накладом чотири рази. Найповніша бібліографія літератури про чоловіків і маскулінність, яку уклав і регулярно перевидає Майкл Фут (Австралія), складається з 50 розділів і нараховує понад 3 000 назв.

Американська асоціація з вивчення чоловіків (The American Men's Studies Association (AMSA)) об'єднує чоловіків і жінок, зайнятих викладанням, дослідженнями і клінічною практикою у сфері чоловічих досліджень і роботи з чоловіками. Мета цієї організації – вивчення життєвого досвіду чоловіків як соціо-історико-культурних конструктів, сприяння критичному обговоренню питань, що стосуються чоловіків і маскулінності в цілому, та поширювання знання про життя чоловіків серед громадськості [1, с. 38].

З кінця XX ст. масово з'являються спеціальні журнали про чоловіків і для чоловіків. В Австралії це “XY: Men, sex, politics” (з 1990 р.), “Certified Male” (з 1995 р.) і “Journal of Interdisciplinary Gender Studies” (з 1996 р.), в Англії – “Achilles Heel” і “Working With Men”, у США – “The Journal of Men's Studies” (з 1992 р.) та ін. Найавторитетніший міжнародний міждисциплінарний науковий журнал “Men and Masculinities” (головний редактор Майкл Кімдел) видає видавництво Sage з 1998 року.

Ці видання містять чимало нової цікавої інформації про різні сторони й аспекти чоловічого буття. Під чоловічими дослідженнями зазвичай розуміють предметну галузь знання, яка охоплює все те, що стосується чоловіків, включно з біологією чоловічого тіла, здоров'ям чоловіка тощо. Натомість маскуліність частіше трактують як особливу соціальну ідентичність, яка існує винятково у певному соціумі та змінюється разом з ним.

Інші автори, навпаки, вбачають у соціальних процесах, які розхитують чоловічу гегемонію, загрозу сталим “природним” підвалинам людської цивілізації та закликають чоловіків як традиційних захисників стабільності й порядку покласти край цій деградації та повернути суспільство назад, у спокійне і надійне минуле.

Автори чоловічих бестселерів 1970-х років Уоррен Фаррелл, Марк Фейген Фасто, Роберт Бреннон та інші доводили, що для усунення чоловічих проблем необхідно насамперед змінити соціалізацію хлопчиків.

Процеси гендерно-рольової соціалізації чоловіків і жінок мають багато відмінностей. Для жінки, згідно з історично сформованими патріархальними стереотипами, які, незважаючи на суспільний прогрес, ще мають місце, переважає орієнтація на сім'ю та сімейні цінності, ведення домашнього господарства тощо. Для чоловіка, згідно з тими самими стереотипами, нормативно бажаною є більша активність за межами сім'ї: професійна діяльність, суспільна активність. Згідно з таким розмежуванням, важливою умовою самореалізації для жінки вважається успішний і вчасний шлюб. Жінка, яка “вчасно” не створила сім'ю, вважається неповноцінною. Чоловіка, який не одружився, ніхто неповноцінним не вважає, бо він ще не визначився. З іншого боку, успішність самореалізації чоловіка пов'язується з його кар'єрним ростом і соціальним статусом [3, с. 437].

Такі стереотипи впливають на свідомість дитини, яка тільки починає шлях у суспільному житті. Так, дівчатка часто ростуть з переконанням, що вони не можуть бути такими цінними працівниками у професійній сфері, як чоловіки, що впливає на самооцінку і певною мірою “виправдовує” той факт, що серед жінок дуже мало лідерських професій. За результатами деяких досліджень, дівчатка в школі мають нижчі оцінки з математики, ніж хлопчики, не тому,

що мають гірші математичні здібності, а тому, що мають занижену самооцінку в цій сфері і стикаються з відповідними очікуваннями педагогів. Звідси можна дійти висновку, що існує серйозна соціально-психологічна проблема, пов'язана з соціально-психологічною самореалізацією жінки. Ці проблеми спричинили появу численних феміністичних рухів, покликаних допомогти жінкам у подоланні цих труднощів.

Але не варто думати, що труднощі гендерної соціалізації мають лише жінки. Хлопчик у процесі гендерного розвитку стикається з численними проблемами, в першу чергу пов'язаними з визнанням в оточенні однолітків, з лідерством, суперництвом тощо. Якщо для дівчинки проблема лідерства полягає в тому, що вона, з погляду суспільних стереотипів, не повинна до нього прагнути, то для хлопчика, навпаки, суспільна думка повинна стояти на першому місці. Чоловік, який не реалізував себе в ролі лідера, суспільством вважається менш компетентним, ніж чоловік з високим соціальним статусом. Хлопчики часто керуються подібним стереотипами під час вибору майбутньої професії, відмовляючись від свого “покликання” на користь професії, яка може дати владу. Для хлопчика прагнення відповідати взірцям маскулітності (крім влади – це необхідність бути сильним, хоробрим, компетентним, емоційно стриманим) є не стільки внутрішньою потребою, скільки суспільною нормою, і невідповідність їй спричиняє більш критичне ставлення до нього, ніж для дівчинки невідповідність стандартам фемінності [3, с. 480].

Отже, можна простежити, що гендерний розвиток та гендерна соціалізація як чоловіка, так і жінки – це складні і різноманітні процеси, які підкоряються багатьом закономірностям, і на їхньому шляху виникає багато суперечностей, проблем, дисгармоній та мають багато спільних проблем. Знання цих закономірностей повинне допомогти уникненню цих проблем і суперечностей розвитку як чоловіка, так і жінки. Це шлях не лише до гармонійності розвитку гендерної сфери людини, а й до гармонійності особистості в цілому, до гармонійності її стосунків з особами протилежної статі і з соціальним світом взагалі.

Використана література:

1. Берн Ш. Гендерная психология. – СПб.: Прайм–ЕВРОЗНАК, 2001. – 320 с.
2. Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Стать та сексуальність: Психологічний ракурс. – Т.: Нова книга – Богдан, 1999. – 383 с.
3. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. – СПб., 2003. – 544 с.
4. Кон И. С. Мужчина в меняющемся мире. – М.: Время, 2009. – 496 с.
5. Мужской альманах. Мужское движение как новая реальность нашего времени: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://menalmanah.narod.ru/menmov.html>.
6. Эриксон Э. Идентичность: Юность и кризис: пер. с англ. – М.: Прогресс, 1996. – 344 с.